

تحلیل نقش اکوتوریسم در پایداری منابع زیست محیطی و اجتماعی مناطق روستایی در راستای توسعه پایدار (مطالعه موردی شهرستان خوانسار)

زهره شهریاری

دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مجید ولی شریعت پناهی^۱

دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم انسانی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهری،

دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

عبدالرضا فرجی راد

دانشیار جغرافیای سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۰۶/۲۰ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۰۹/۱۹

چکیده

در میان پیش نیازهای ضروری برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی، حفاظت منابع از اهمیتی خاص برخوردار است و اکوتوریسم می‌تواند زمینه‌های لازم برای اجرای برنامه‌های توسعه و جلوگیری از تخریب منابع طبیعی و فرهنگی را فراهم آورد. هدف این مقاله شناسایی عوامل مؤثر برای پایداری منابع روستاهای شهرستان خوانسار و نقش اکوتوریسم در امر توسعه پایدار است، روش تحقیق توصیفی و تحلیلی و با استفاده از مدل ترکیبی SWOT-ANP می‌باشد و اطلاعات با روش کتابخانه‌ای و پیمایشی گردآوری شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد، مناطق روستایی خوانسار علیرغم قابلیت‌ها و ظرفیتهای توسعه‌ای فراوان در زمینه گردشگری پایدار تاکنون نتوانسته، جایگاه واقعی خود را بدست آورند و با وجود منابع غنی طبیعی و فرهنگی با توجه به توسعه گردشگری از معیارهای پایداری دور شده است و فقدان یک رویکرد کارآمد و سازمان‌یافته باعث شده تا مجموعه‌ای از تهدیدهای زیست محیطی، اجتماعی و فرهنگی فراروی این مناطق قرار گیرد.

واژگان کلیدی: اکوتوریسم، توسعه پایدار، روستا، منابع زیست محیطی و اجتماعی، شهرستان خوانسار

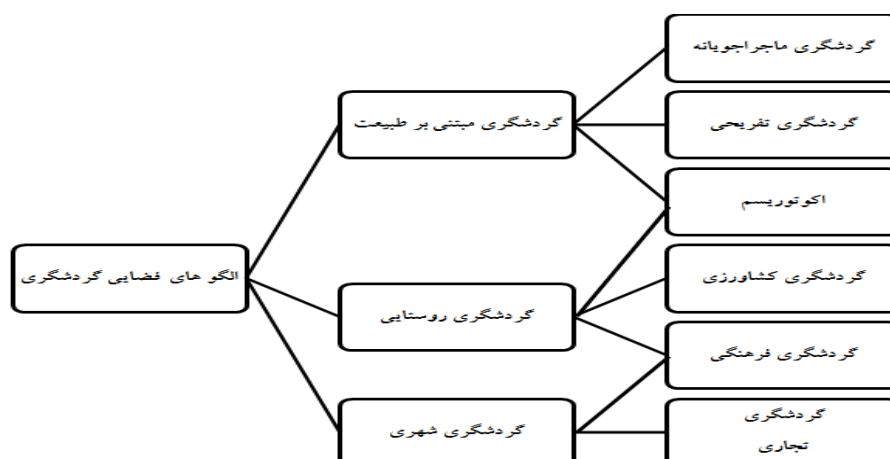
مقدمه

مناطق روستایی به واسطه نزدیکی به طبیعت و اثرات مستقیمی که بر طبیعت می‌گذارند و تاثیراتی که از طبیعت می‌پذیرند، از اهمیت به سزایی برخوردار هستند و بر این اساس حفاظت از آن در زندگی انسان در توسعه پایدار روستایی جایگاه خود را بیشتر نشان می‌دهد. در این مطالعه فرآیند توسعه دارای ملاحظاتی انسان‌گرایانه و زیست محیطی بوده و باور دارد که تمامی گروه‌های ذینفع در این قبیل اشکال توسعه‌ای صاحب انتفاع گردند. بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و فرصت‌های اکوتوریسم در مناطق روستایی در فرآیند کلی توسعه می‌تواند یکی از مهم‌ترین راهبردهای توسعه پایدار روستایی محسوب شود. روستاهای خوانسار به جهت دارا بودن تواناییها و منابع اکوتوریسم یکی از مناطق مستعد توسعه اکوتوریسم در ایران محسوب می‌شود. از آنجا که غالب جاذبه‌های اکوتوریسم حوزه خوانسار در عرصه‌های طبیعی روستایی شکل گرفته و جاذبه‌های انسان ساخت هم در این عرصه‌ها متبلور می‌شوند. بنابر این ترکیبی از این دو در یک مکان از شاخص‌های مهم در جذب گردشگر محسوب و مطلوبیت مکان را برای توسعه فعالیت‌های اکوتوریسم مناسب می‌سازد. بدلیل عدم برنامه‌ریزی و ایجاد زیرساخت‌های مناسب در زمینه فعالیت‌های اکوتوریسم، امکان توسعه محصولات گردشگری محدود، و در وضع موجود عرضه محصولات اکوتوریسم با توجه به پتانسیلها و منابع به هیچوجه متناسب و در خور توانهای بالقوه که به بالفعل تبدیل شده باشند، نیست. به همین دلیل تقاضا برای محصولات اکوتوریسم در محدوده مطالعاتی پنهان مانده، و وضع موجود نشان دهنده وضعیت تقاضای واقعی نمی‌باشد. از اینرو تداوم این عمل موجب شده که آثار اقتصادی مثبت گردشگری با وجود هجوم گردشگران به مناطق روستایی چندان قابل توجه نباشند. چالش‌های پیش روی بهره‌برداری از قابلیت‌های اکوتوریسم به منظور توسعه روستایی در حوزه مورد مطالعه چیست؟ لذا در این تحقیق که تحلیل ظرفیتهای اکوتوریسم را در توسعه روستایی شهرستان خوانسار را در بر دارد، سعی شده که چالش‌های بهره‌گیری از قابلیت‌های اکوتوریسم را مورد کنکاش قرار داده و با پیشنهاد راهکارهای قابل عمل در فعالیت‌های گردشگری امکان عرضه محصولات اکوتوریسم در این حوزه برای توسعه روستایی فراهم گردد.

مبانی نظری

توریسم^۱: واژه توریسم از دو بخش ترکیب یافته است، تور به معنای سیاحت و ایسم پسوندی که اشاره به مکتب دارد. بنا براین، توریسم یعنی مکتبی که پایه فکری آن سیاحت و گردشگری است ((Kazemi, 2006:14). سیستم ذینفعان گردشگری دولتهای و جوامع میزبان، خدمات گردشگری، دانشگاه‌ها، مراکز فنی حرفه‌ای، سازمان‌های غیر دولتی، دولت‌های مبداء و گردشگران می‌باشد. (Weaver & Lawton, ۲۰۰۶:۶۳) گردشگری به علت خصلت بین رشته‌ای خود قابلیت نگرش‌های متفاوت را داراست و این امر سبب ارائه تعاریف و طبقه‌بندی‌های بسیاری از آن گردیده است. (Papoli Yazdi and Saghaei, 2006: 13-14)

¹ Tourism

شکل شماره (۱) الگوهای فضایی گردشگری
(Saghaei and Massoudi, 2014: 19)

اکوتوریسم^۱: اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی "اکوتوریسم یک سفر و بازدید زیست محیطی مسئولانه از مناطق طبیعی بکراست که به منظور لذت بردن از طبیعت و درک مواهب آن و ویژگیهای فرهنگی مرتبط با آن انجام شود؛ بطوری که باعث ترویج حفاظت گردد، اثرات منفی بسیار کمی از جانب بازدید کنندگان بر محیط به جای گذارد و شرایطی را برای اشتغال و بهره مندی اقتصادی و اجتماعی مردم محلی فراهم کند." (Ehsani, 2016: 23) بطور کلی اکوتوریسم با مشارکت گردانندگان بومی و بهره گیری از پتانسیل های بومی و طبیعی گردشگری میسر می شود. هرگونه برنامه ریزی و سیاستگذاری در حوزه اکوتوریسم باید واجد شرایطی باشد که در حله اول موجب توسعه اقتصادی جوامع باشد و دیگر تضاد میان منابع مورد استفاده گردشگران و زندگی ساکنان بومی را به حداقل برساند و چگونگی توسعه گردشگری در این بخش نباید تعارضی با ویژگی های اجتماعی، زیست محیطی و فرهنگی جوامع محلی داشته باشد.

گردشگری روستایی: نوعی از گردشگری پایدار است، زیرا انتظار می رود که حضور گردشگران به تقویت زندگی روستایی، ارتقای سطح آن، افزایش توان مالی مردمان روستا و بهبود اوضاع اقتصادی آن و حفظ محیط و فرهنگ روستایی یاری رساند. این نوع گردشگری می تواند حفظ سنتها و ارزشهای کهن روستا و انتقال آن به مردم را نیز به دنبال داشته باشد. گاه بقای برخی مناطق روستایی در جهان وابسته به حضور گردشگران و توجه ایشان به این نواحی تلقی می شود. (Ranjbaran and Zahedi, 2007: 72)

توسعه پایدار روستا: از چند سده اخیر و با رشد پرشتاب صنعت و فناوری در جهان، عقب ماندگی مناطق روستایی بیشتر عیان گردیده است. برای رفع فقر شدید مناطق روستایی، ارتقای سطح و کیفیت زندگی روستاییان، ایجاد اشتغال و افزایش بهره وری آنان، تمهید توسعه روستایی متولد گردید. توسعه روستایی را می توان عاملی در بهبود شرایط زندگی افراد متعلق به قشر کم درآمد ساکن روستا و خودکفاسازی آنان در روند توسعه کلان کشور دانست. روستا جامعه ای است که دارای ابعاد اجتماعی مختلف است و نیازمند توسعه همه جانبه است و حتی عادات و رسوم و عقاید مردم را نیز در برمی گیرد. (Papoli Yazdi, 2008: 32) به رغم وجود قابلیت های فراوان مناطق مختلف کشور،

¹ Ecotourism

شاخص‌های توسعه منطقه‌ای ایران در سطح مطلوبی قرار ندارد و ارتقای این شاخص‌های تا سطح شاخص‌های میانگین ملی، اقدامات و سرمایه‌گذاری‌های فراوانی را طلب می‌کند. توسعه پایدار روستایی هدف رسانیدن روستایی به موقعیت و مقام والای انسانیت است و دارای ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و زیست محیطی است، که به همه نیازمندی‌ها و ابعاد مختلف زندگی انسان توجه دارد. بر اساس ابعاد مختلف توسعه پایدار، پایداری اکولوژیکی به معنی حفظ منابع پایه به طوری که ظرفیت‌های اکولوژیکی و طبیعی برای نسل آینده تضعیف نگردد و با حفظ یا ارتقاء ظرفیت، کیفیت و انعطاف اکوسیستم امکان برخورداری و بهره‌برداری از توان و مواهب طبیعی برای آیندگان حفظ گردد. این بعد از پایداری از طریق کاهش مصرف منابع انرژی و بهره‌برداری بهینه از آنها، کاهش حجم ضایعات، آلودگی و بازیافت آنها و یافتن فن آوری‌های مناسب تقویت می‌شود (Kalantari, 2012: 9-19) بسیاری از راه‌های علمی پیشنهاد شده، برای رسیدگی به مشکلات در جوامع روستایی شکست خورده زیرا فرهنگ محلی و اولویتهای جامعه به خصوص، مهارت و دانش را به حساب نیاورده‌اند. هنگامی که مردم محلی در برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های توسعه درگیر باشند و احتمال به دست آوردن دارد موفقیت در توسعه بیشتر است و همچنین در توسعه روستایی بهتر است برنامه ریزان و مسئولین آشنا به دانش بومی باشند تا زمینه مشارکت مردم محلی را فراهم کنند. (Warren and Cashman:3) توسعه تغییراتی است که زندگی همه ما را در جهت مثبت تحت تأثیر قرار می‌دهد. هدف مطلوب توسعه، بهبود کیفیت زندگی همه مردم در همه جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی، کالبدی و فضایی می‌باشد (Assayesh: 9) گردشگری پایدار می‌تواند به عنوان یکی از زیر مجموعه‌های «توسعه پایدار» به حساب آید، توسعه گردشگری پایدار قادر است با اثرات کوتاه مدت و بلند مدت هماهنگ شود و این کار با در نظر گرفتن شرایط زیست محیطی صورت می‌گیرد (George And 219 others, 2012):

اهمیت حفاظت در پایداری زیست محیطی و اجتماعی فرهنگی در روستاها: ایران دارای اکوسیستم‌های حساس و شکننده‌ای است و با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی، آب و هوای متفاوتی بر نقاط مختلف کشور و مناطق روستایی حکم فرماست. به طور کلی با توجه به منابع آب و خاکی محدود از قسمت قابل استفاده آن در مناطق روستایی نیز بر مبنای اصل توسعه پایدار بهره‌برداری اصولی انجام نمی‌شود. (Yakhkeshi, 2008: 7-9) در یک مقصد گردشگری ممکن است که فعالیت جهانگردی در مرحله اول بر اکوسیستم محلی فشار وارد کند و در مراحل بعدی، ساختار اجتماعی، فرهنگ یا اقتصاد را مورد تهدید جدی قرار دهد (Cooper and others, 2001) (166) با توجه به اینکه دخل و تصرف انسان در سیر طبیعت، سابقه‌ای دیرینه و جدی دارد و برای توضیح و تفسیر هریک از تغییر و تبدیل‌های محیط زیست در روستاها، لازم است عوامل طبیعی و انسانی تأثیر گذار بر طبیعت را شناسایی و جمع‌بندی کنیم. (Godi, 2005: 19) بعد از شناخت منابع، حفاظت می‌تواند با مدیریت بهره‌برداری و استفاده انسانی از زیست‌کره بطوریکه ضمن تأمین حداکثر منافع پایدار نسل امروز، توان و ظرفیت آن برای برآورد نیازهای مادی و معنوی نسل‌های آینده نیز حفظ گردد و هدف حفاظت تضمین تداوم بهره‌وری است. (Ardakani, 2012: 13) حفاظت فرایندی است که بصورت میان بخشی عمل می‌کند. در مورد بخشهایی نظیر کشاورزی، جنگلداری، شیلات و حیات وحش که مستقیماً در برابر مدیریت منابع زنده مسئول هستند، حفاظت آن جنبه از

مدیریت را که بهره‌برداری پایدار از آنها را تضمین کرده و آندسته از فرایندهای اکولوژیکی و تنوع ژنتیکی را که برای نگهداری منابع ضروری است تأمین می‌نماید، تشکیل می‌دهد. در مورد سایر بخش‌ها نظیر بهداشت، انرژی، گردشگری و صنعت، حفاظت آن جنبه از مدیریت را که منابع حداکثر پایدار حاصل از منابع زنده را تضمین کرده و چگونگی استقرار فعالیت‌ها و هدایت آنها را به طوری که موجودیت و بقاء منابع تضمین شود مورد توجه قرار می‌دهد (Majnonian, 2008: 17-16).

اکوتوریسم و حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی در راستای توسعه پایدار روستایی

تأثیرات فعالیت‌های انسان در محیط روستایی مسأله‌ای است پویا که مدام در حال تغییر و تحول است، این تأثیرات دارای جنبه‌های مثبت و منفی است. این مسائل یک طرف قضیه است، طرف دیگر وضع خود محیط زیست یعنی توجه به بهداشت محیط باید طوری باشد که به سلامتی جسمی، روانی اجتماعی انسانها تأثیرات منفی نداشته باشد. برای آنکه توسعه پایدار امکان پذیر گردد، باید در رابطه با منابع زنده و غیر زنده - عوامل اجتماعی و اکولوژیکی همتراز با عوامل اقتصادی با توجه به منافع بلند مدت و کوتاه مدت آنها و همچنین فواید و زیان‌های روش‌ها و اقدامات مورد توجه قرار گیرند. تخریب بیشتر زیستگاه‌ها و بهره‌برداری بی‌رویه از منابع زنده بوسیله انسان‌ها، جوامع در حال توسعه دال بر فقر نسبی آنها است که چاره‌ای جز بهره‌برداری بی‌رویه از آب، خاک، جنگل‌ها، آبیان و سایر منابع زنده خود ندارند. در بسیاری از بخشهای فشار جمعیت تقاضائی فراتر از ظرفیت منابع بوجود می‌آورد. برای اجتناب از گسترش چنین شرایطی و برای دستیابی به تعادلی بین شمار جمعیت و محیط زیست هر کشور باید دارای سیاست جمعیتی روشنی داشته باشد. همزمان با آن لازم است که دولتمردان تقاضاهای خود را نسبت به منابع محدود کرده و بخشی از ثروت خود را برای مساعدت به فقرا اختصاص دهد زیرا دایره شومی که فقر زمینه زوال اکولوژیکی را فراهم و متعاقباً باعث تشدید فقر می‌شود فقط می‌تواند بوسیله توسعه پایدار شکسته شود. همپیوندی توسعه پایدار و حفاظت را با یکدیگر می‌توان از طریق وضع دشوار روستائیان فقیر بهتر نشان داد، زیرا محیط زیست یکی از ابعاد حساس و آسیب پذیر روستاها است و وابستگی جوامع روستایی به منابع زنده مستقیم و بلاواسطه است. (Majnonian, 2008: 22-15) در صورتی که به توسعه روستایی، از دیدگاهی سیستماتیک نگریسته شود، محیط و طبیعت هم درون داد و هم برون داد آن خواهد بود. به طوری که بهبود وضعیت محیط زیست باعث افزایش بهره‌وری در کشاورزی، شیلات، مراتع، کاهش هزینه‌های بهداشتی، بهبود تأمین غذای جامعه و در نتیجه بهبود سطح زندگی می‌شود (Azkia, 2008: 59). توسعه پایدار روستایی، فقط بهره‌برداری اصولی از منابع تجدید ناپذیر نیست، بلکه توسعه پایدار تعالی فکری انسان‌ها و پیشرفت به سوی رفاه، برخورداری بیشتر از مواهب حیات و ارتقای شاخصهایی چون سطح آموزش و سواد، بهداشت و از بین رفتن فقر به خصوص ارتقا از نظر تفکر انسانی است. مفهوم توسعه پایدار، میان مسائل زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی، رفاهی، فرهنگی و سیاسی مردم در مراکز تصمیم‌گیری دولتی و صنایع، خانواده و جامعه پیوند برقرار می‌کند و در نهایت باید علاوه بر مسائل مادی به مسائل معنوی آن هم توجه داشت. (Yakhkeshi, 2008: 18) راهکارهای حفاظت محیط زیست روستا عبارت است از حفاظت و نگهداری تنوع زیستی، استفاده از فن آوری سازگار با محیط زیست، برنامه‌ریزی فرهنگی و مشارکت ملی و محلی. (Eftekhari, 2011: 48-44)

فعالیت هر زیست‌مندی باعث تغییر محیط زیست او می‌شود و توسعه فعالیت گردشگری نیز در مناطق روستایی از این امر مستثنی نیست. منظور از توسعه در اینجا ایجاد تغییراتی اصلاح‌گرانه در زیست‌کره و کاربرد منابع انسانی، مالی، منابع زنده و غیر زنده برای تأمین نیازهای انسانی و بهبود کیفیت زندگی است. بر این اساس تغییر بخش عمده روستا توسط مردم اجتناب‌ناپذیر است و بیشتر نیز به دگرگونیهای ژرفی خواهد انجامید و اگرچه دستیابی به اهداف اقتصادی و اجتماعی توسعه نیز از طریق این دگرگونیها و تغییرات نمی‌تواند یک امر حتمی و مسلم باشد مگر اینکه ضوابط اکولوژیکی بموازات و همراه سایر تمهیدات زیست محیطی، الزامات اجتماعی و تمهیدات فرهنگی و اخلاقی توأم در نظر گرفته شود ((Kalantari, 2012: 10) اکوتوریسم یک سفر و بازدید زیست محیطی مسئولانه از مناطق طبیعی بکراست که به منظور لذت بردن از طبیعت و درک مواهب آن و ویژگیهای فرهنگی مرتبط با آن انجام شود؛ بطوری که باعث ترویج حفاظت گردد، اثرات منفی بسیار کمی از جانب بازدیدکنندگان بر محیط به جای گذارد و شرایطی را برای اشتغال و بهره‌مندی اقتصادی و اجتماعی مردم محلی فراهم کند در میان گزینه‌های مختلف گردشگری، بومگردی با حفظ محیط زیست، التزام به توسعه جوامع و احترام به ویژگیهای فرهنگی از جمله گزینه‌های است که بیشترین سازگاری با مفهوم پایداری را دارد و حفظ تنوع زیستی، مشارکت در تأمین رفاه اجتماعی از اهداف اکوتوریسم می‌باشد، همچنین کمک به اقتصاد محلی و ترویج فرهنگ زیست محیطی از اثرات مثبت اکوتوریسم می‌باشد. برای حفظ اکوتوریسم پایداری آن بایستی مد نظر باشد که با سازماندهی، برنامه‌ریزی درست، مشارکت مردم محلی و آموزش می‌توان به آن رسید. چرخه بهینه اکوتوریسم در شکل شماره (۲) نمایش داده شده است.

شکل شماره (۲) چرخه بهینه اکوتوریسم

Source: Weaver, 2008: 27

به طور کلی می‌توان گفت اکوتوریسم با ایجاد اشتغال، افزایش سطح درآمد، متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح آگاهیهای اجتماعی و ایجاد روابط اجتماعی گسترده بین جامعه میزبان و میهمان به حفاظت از میراث فرهنگی و محیط زیست طبیعی کمک کرده و با جلوگیری از مهاجرت بی رویه و بهینه سازی بهره برداری از زمین منجر به توسعه پایدار روستایی می‌شود. ابعاد مختلف پایداری در این راستا عبارتند از: پایداری اقتصادی؛ که در آن توسعه از چرخه محلی به سمت چرخه بین المللی حرکت می‌کند. گردشگری روستایی پایدار به فرصتهای درآمدی خوبی برای اجتماعات محلی منجر می‌شود. دومین بعد پایداری اکولوژیکی است که روش آن حرکت از تخریب به سوی حفاظت است. توسعه پایدار به معنای محدود کردن مصرف منابع فرهنگی و طبیعی و به

حداقل رساندن آسیب به آنها و در صورت لزوم مصرف سود حاصل از توسعه در جهت بهبود محیط زیست و منابع فرسوده می‌باشد. بعد سوم به ارزشهای فرهنگی و اجتماعی مربوط می‌شود که به حفظ و یا تغییر وضع موجود منجر می‌شود (Aronsson, 2004: 77).

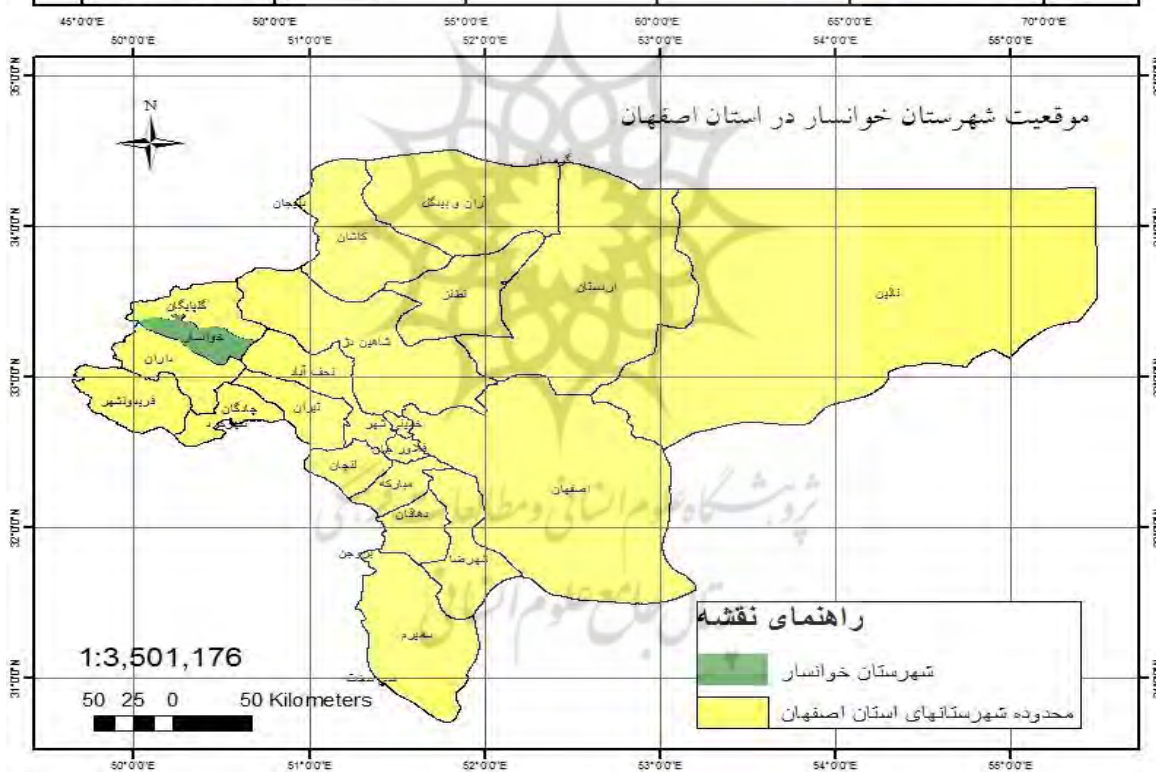
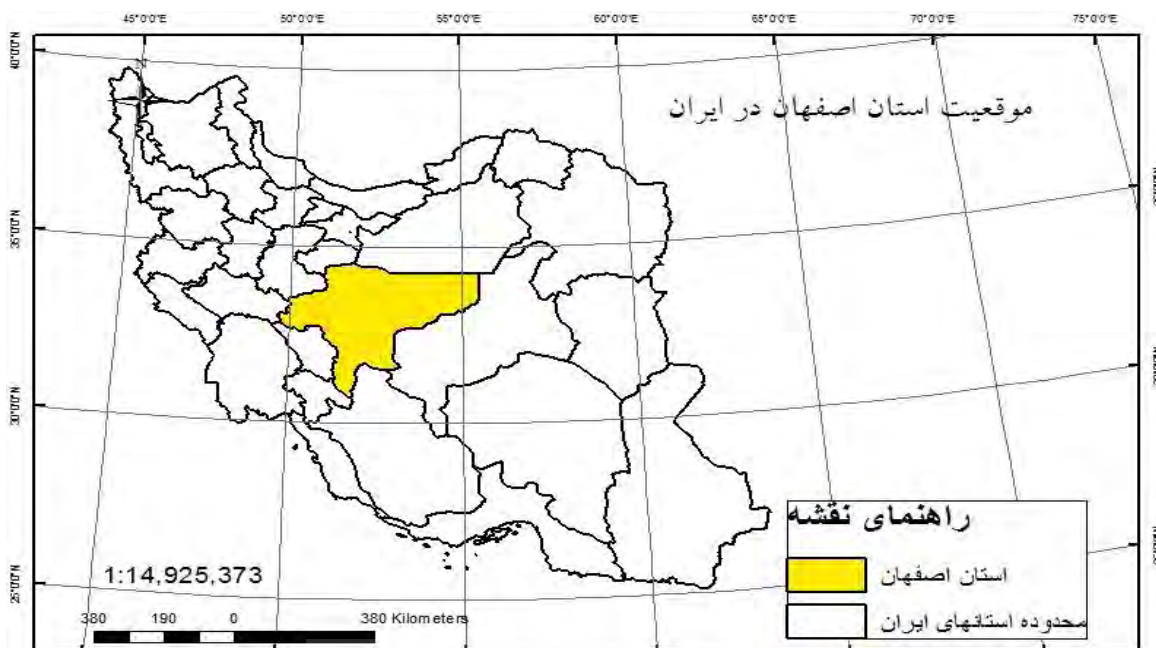
روش شناسی

تحقیق حاضر تحلیل نقش اکوتوریسم در پایداری منابع زیست محیطی و اجتماعی مناطق روستایی در راستای توسعه پایدار شهرستان خوانسار می‌باشد. با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی تهیه شده و از نوع پیمایشی با هدف کاربردی، مبتنی بر به کارگیری دیدگاه استراتژی توسعه پایدار روستایی است. بر این اساس جامعه آماری بر اساس جمعیت روستایی شهرستان خوانسار در سال ۱۳۹۰ است، که با روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی از میان کارشناسان مرتبط، گردشگران و ساکنان محلی ناحیه بر اساس روش کوکران انتخاب شدند. جهت دستیابی به اهداف تحقیق ابتدا با بررسی شهرستان خوانسار و با توجه به آمار و اطلاعات به بررسی جاذبه‌ها، امکانات و گردشگری و در کل وضعیت جاذبه‌های اکوتوریسم در شهرستان خوانسار و نقش آن بر توسعه پایدار روستایی پرداخته شده است. در تحقیق حاضر با تلفیق SWOT و ANP که جزء روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره می‌باشند برای ارزیابی قابلیت‌های اکوتوریسمی شهرستان خوانسار استفاده گردید. همچنین در تهیه و ترسیم نقشه‌ها از نرم افزار GIS استفاده شده است.

شناخت محیط جغرافیایی

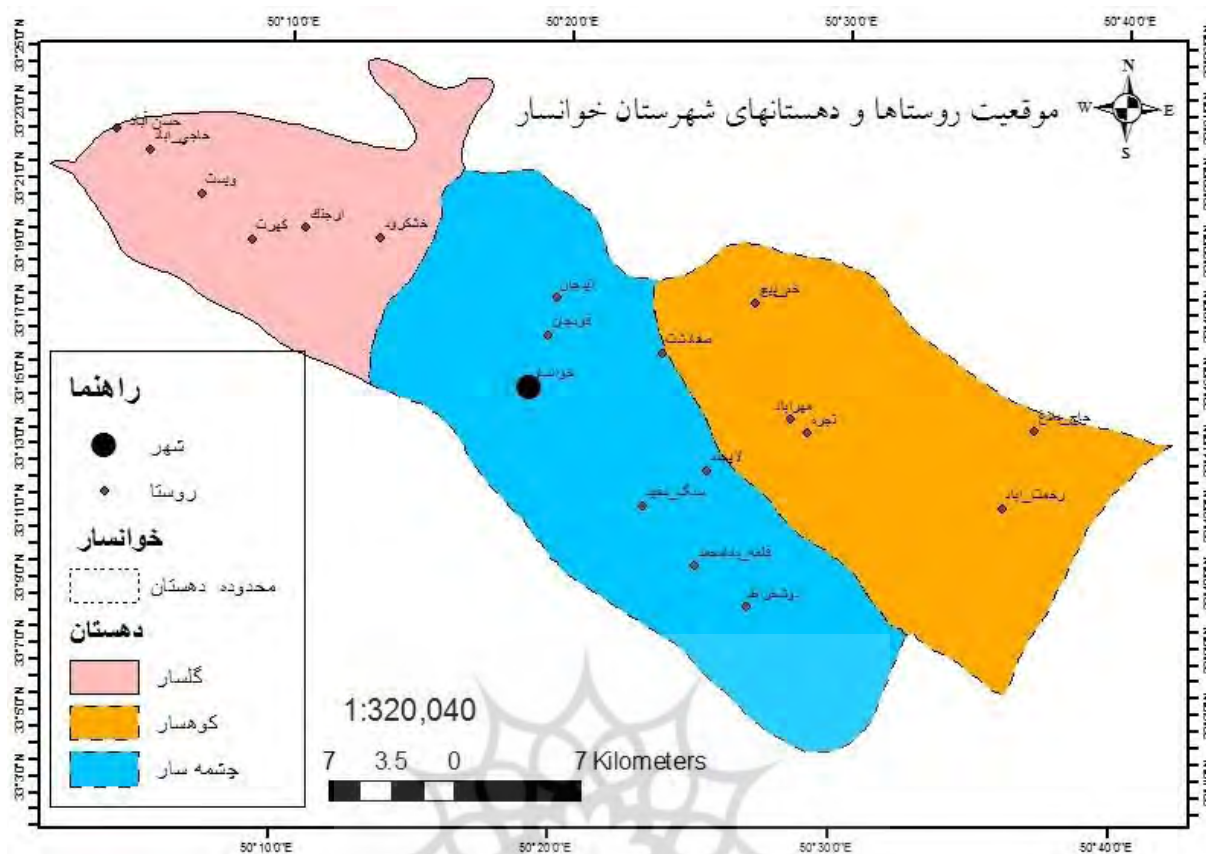
شهرستان خوانسار با وسعتی حدود ۹۲۲ کیلومتر مربع در ناحیه‌ای نه چندان دور از کویر مرکزی ایران در منطقه‌ای کوهستانی (دامنه رشته کوه زاگرس) و دارای ۲۲۵۰ متر ارتفاع از سطح دریا و در فاصله حدود ۱۶۰ کیلومتری شمال غرب شهر اصفهان، در ۳۳ درجه عرض شمالی و ۵۰ درجه طول شرقی قرار دارد. از سمت شمال به گلپایگان، شرق به شهرستان تیران و کرون و نجف آباد و جنوب و غرب به شهرستان فریدن محدود است. این شهرستان دارای یک بخش مرکزی و سه دهستان به نام‌های چشمه سار، کوهسار و گلزار و دارای ۱۸ روستا می‌باشد. (www.amar.org.ir) بر اساس ضریب دوزارتن، آب و هوای خوانسار از نوع آب و هوای نیمه خشک می‌باشد. (ماخذ: سازمان هواشناسی استان اصفهان)

طبق آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰، شهرستان خوانسار ۳۲۴۲۳ نفر جمعیت بوده که در قالب ۱۰۲۰۹ خانوار قرار دارند. به استناد آمار موجود تقریباً ۶۰۰۰ نفر از جمعیت این شهرستان در بخش کشاورزی و دامداری و دامپروری و حدود ۴۲۰۰ نفر در بخش خدمات و ۶۰۰ نفر در بخش صنعت مشغول بکار می‌باشند. (www.khansar.gov.ir) شهرستان خوانسار در تأمین محصولات کشاورزی و دامداری تقریباً یکی از شهرستان‌های خود کفای کشور بوده است. قلم زنی، صنایع چوب، قاشق تراشی، منبت کاری و سفالگری از جمله صنایع دستی این شهرستان است و همچنین خوانسار یکی از مهمترین مراکز تولید عسل طبیعی در کشور است و گز خوانسار، خشکبار و تنقلات محلی از جمله گردو، بادام، آلو و برگه زردآلو نیز از دیگر سوغات خوانسار هستند. محصولات باغی فصلی را نیز به تناسب فصل از سوغات این شهرستان به حساب می‌آیند (www.ordup.com).

نقشه شماره (۱) موقعیت جغرافیایی شهرستان خوانسار در تقسیمات کشوری

Source: author

نقشه شماره (۲) موقعیت روستاها و دهستانهای شهرستان خوانسار

Source: author

منابع طبیعی: این شهرستان دارای شرایط مناسب ییلاقی است.. بهار خوانسار با شکوفه زدن درختان، تابستان معتدل و خنک و پاییز نیز با هفت رنگ شدن طبیعت زیبایی خاص خود را دارند و در زمستان سرمای نسبتاً زیاد آن دلنشین و همراه با ریزش انبوه برف است. میانگین سالانه دمای خوانسار ۱۳/۲ درجه سانتی گراد و بطور متوسط میزان بارندگی در سال ۳۵۴ میلی متری باشد (www.esfahanmet.ir) از عوارض طبیعی شهرستان وجود ارتفاعات به هم پیوسته می باشد که مناظر بدیهی را در فصول مختلف سال در منطقه ایجاد و زمینه مناسب برای فعالیتهای گردشگری مانند کوهپیمایی، پیاده روی، کوهنوردی در آنها فراهم نموده است. ارتفاعات خوانسار به دو گروه شرقی و غربی تقسیم می شوند. ارتفاعات غربی عبارتند از پنج پنجه، شنسان سمیل، الشگر، سرخ، برجی، نم بین داری ارتفاعی بین ۲۳۲۵- ۳۵۷۵ متر، ارتفاعات شرقی، چشمه دراز، گراب، دروغاب، دم سنجاب، کرکری، چهل گزی و تیر بترتیب با ارتفاع بین ۳۲۱۰ تا ۲۳۸۶ متر می باشد. از غارهای معروف منطقه اشکافت لایجند، غار آهکی کوه قبله، غار دره خاردون و دره کوه هیکل می باشند. (Mirmohammadi, 1993: 30-36) کوه گلستانکوه محل رویش لاله های واژگون می باشد و همچنین منطقه از پوشش گیاهی گز انگبین، گز علفی، ریواس، کنگر، مرزنجوش، آویشن، قارچ، بادام، تره، پیاز کوهی، گون، موسیر، چنار، صنوبر، وهنو، بید مشک، عناب، بادام کوهی، انجیر وحشی، سنجد، زبان گنجشک، بلوط، انجیر وحشی، نارون، توت، کاج، سپیدار، سیب، گلابی، زردآلو، بادام و گردو و گیاهان علوفه ای و دارویی برخوردار است. از گونه های جانوری شهرستان می توان به پستانداران (خرس، گرگ، شغال، تشی، سمور، سنجاب، خوک وحشی، پازن، قوچ و میش، کفتار و خرگوش)، پرندگان (سار گپه، قرقی، عقاب طلایی، شاهین،

دلیجه، کبک، تیهو، فاخته، کبوتر چاهی، سبز قبا، هدهد، چکاوک، پرستو، دم جنبانک زرد و سار) و خزندگان (انواع لاک پشت، مارها و آگاما) اشاره نمود. منابع آبهای منطقه شامل رودخانه خوانسار، چشمه‌ها، قنات‌ها و دریاچه سد مخزنی باغکل است. (Mirmohammadi 1999: 30-61)

منابع فرهنگی: با توجه به قدمت تاریخی منطقه از منابع مهم تاریخی منطقه می‌توان به تپه‌های باستانی روستای رحمت‌آباد، کبوتر خانه‌ها، سنگ نگاره‌ها و ویست، محوطه تاریخی روستای ویست، محوطه تاریخی روستای دوشخراط، قلعه مهر آباد، موزه مردم شناسی ویست، خانه ابهری و اماکن مذهبی (مسجد جامع، امامزاده محمود، امامزاده احمد بن سید محمد و مقبره باباپیر) و مراسم تعذیه اشاره کرد. (www.isfahancht.ir)

تأسیسات گردشگری: تأسیسات اقامتی شهرستان خوانسار شامل هتل سه ستاره زاگرس، مهمانسرا پدری و مهمان‌پذیر جهانگردی در شهر خوانسار و زائر سرا قودجان می‌باشد. مجموعه دهکده گلستانکوه هم در حال ساخت در روبروی ساحل سد باغکل می‌باشد که شامل مجموعه‌های پذیرایی و اقامتی می‌باشد. (www.tourismiran.ir)

تحلیل یافته‌ها

تجزیه و تحلیل وضع موجود ظرفیتهای اکوتوریسم منطقه این امکان را به فرآیند برنامه‌ریزی توسعه پایدار روستایی خواهد داد، تا بر مبنای واقعیتهای جاری و حاکم بر وضع موجود، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه را شناسایی و خطوط اصلی برنامه‌های کاربردی در توسعه این صنعت جهت حفاظت از منابع ترسیم گردد. در این طرح به دلیل اهمیت داده‌های کمی از یک سو و کمبود یا نبود آمار طرحهای فرادست در ترسیم تمامی واقعیتهای حاکم بر منطقه، تلاش شده است تا از مدل ترکیبی ANP-SWOT استفاده گردد. برای تحلیل استراتژیک نقاط قوت و ضعف و فرصتها و تهدیدها در ابتدا به بررسی وضع موجود پرداخته شده است و با توجه به اینکه تدوین راهبرد، یکی از مراحل اصلی طرح‌های استراتژیک است، برای مطلوبیت راهبردهای حاصل از تکنیک سوات، از منطق فازی استفاده شده است و با تلفیق این دو روش، عوامل داخلی و خارجی را به صورت بازه‌ای نسبی مورد بررسی قرار داده تا بتوان زمینه تدوین بهترین راهبرد را فراهم نمود. جداول شماره ۱ و ۲ ماتریس عوامل داخلی و خارجی در توسعه فعالیت‌های گردشگری شهرستان خوانسار را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۱) ماتریس عوامل داخلی (IPE) در توسعه فعالیت‌های گردشگری شهرستان خوانسار

عوامل داخلی	علائم	نقاط
وزن و امتیازوضع امتیاز	اهمیت موجود وزن	۱-۰ ۴-۱ ۴
۰.۴۴	۴	۰.۱۱
۰.۴۸	۴	۰.۱۲
۰.۰۹	۳	0.03
۰.۰۶	۳	0.02
۰.۳۲	۴	0.08
۰.۱۵	۳	0.05
۰.۲۸	۴	0.07
۰.۲۴	۳	0.08
۰.۱۲	۳	0.04

(Strengths) برت

S1 آب و هوا بیلابالی تابستان معتدل و زمستان نسبتاً سرد (بارش برف)

S2 جاذبه‌های اکوتوریسم خوانسار (ارتفاعات، رودخانه، غارها، قنات‌ها، چشمه‌ها، دشت‌ها و...)

S3 وجود باغات و مزارع (صحراها) خصوصاً گردو، بادام، آلو و انگور در منطقه

S4 تمایل ساکنین بومی در ارائه محصولات باغی، زراعی، دامی و غذاهای محلی به گردشگران

S5 وجود جاذبه‌های تاریخی و اماکن مذهبی (مساجد و امامزاده‌ها) و برپایی مراسم محرم و تعزیه

S6 وجود انگیزه برای مشارکت مردمی در فعالیتهای گردشگری و مهمان‌نوازی مردم بومی برگزاری روز خوانسار (۲۰ اردیبهشت) و جشنواره عسل، برف، غذای محلی و صنایع دستی

S7 تنوع زیستی در جوامع جانوری و گیاهی (لاله واژگون)

S8 دسترسی آسان به خدمات زیربنایی (آب، برق، تلفن و زمین) برای ایجاد سایت گردشگری و وجود تأسیسات گردشگری شهرستان خوانسار

S9 امکان توسعه در بازارهای گردشگری پایدار طبیعی، تاریخی، ورزشی، کوه‌نوردی و شکار

0.03	۳	۰.۰۹	فعال بودن سازمان‌های غیردولتی (NGO) شهرداری، بنیادمسکن، شورای اسلامی و دهیاری در محیط زیست، سلامت و گردشگری	S10
Σ S				
0.01	۲	۰.۰۲	سیل خیز بودن شهرستان در فصول بارش به دلیل قرارگیری در مسیر	W1
0.02	۲	۰.۰۴	احتمال سرمای زودرس بدلیل بالا بودن ارتفاع از سطح دریا	W2
0.05	۴	۰.۲	اثر نامطلوب خشکسالی بر منابع آب و پوشش گیاهی	W3
0.01	۲	۰.۰۲	فصلی بودن فعالیتهای گردشگری و بیکار ماندن سرمایه در فصول غیرفعال	W4
0.05	۴	۰.۲۰	عدم شناخت اکوتوریسم و کمبود آموزش مردم بومی (تخریب آثار تاریخی و محیط زیست)	W5
0.04	۴	۰.۱۶	نبود تأسیسات اقامتی و پذیرایی مناسب در مناطق روستایی و عدم وجود وسایل عمومی حمل و نقل برای گردشگران برای بازدید جاذبه‌های منطقه	W6
۰.۰۴	۴	۰.۱۶	عدم وجود بازاریابی تخصصی و شفافیت توسعه بازاریابی در شهرستان خوانسار	W7
۰.۰۳	۴	۰.۱۲	نویا بودن فعالیت و ناآشنا بودن مسئولان و برنامه‌ریزان در فواید فعالیتهای اکوتوریسم	W8
۰.۰۸	۴	۰.۳۲	ناهماهنگی‌ها در راه‌اندازی و فعال شدن فعالیت‌های اکوتوریسم در بین مسئولین محلی	W9
۰.۰۵	۴	۰.۲۰	عدم تمکین مالی ادارات مرتبط در زمینه پذیرش و اجرای قوانین و مقررات توسعه اکوتوریسم	W10
Σ W				
1.44				

ضعف (Weakness)

Source: Research finding

جدول شماره (۲) ماتریس عوامل خارجی (EFE) در توسعه فعالیتهای گردشگری شهرستان خوانسار

وزن و اهمیت	امتیاز	امتیاز	علائم	نقاط
۱-۰	موجود	دار	عوامل خارجی	
۴-۱				
۰.۵	۳	۰.۱۵	موقعیت مناسب شهرستان و دسترسی به مرکز استان اصفهان	O1
۰.۰۴	۴	۰.۱۶	نزدیکی به سد گلپایگان، پیست اسکی فریدون شهر و پناهگاه حیات وحش موته	O2
۰.۰۵	۴	۰.۲	توسعه گردشگری طبیعی (اکوتوریسم) و روستایی در سطح ملی و منطقه‌ای	O3
۰.۰۵	۴	۰.۲	استقرار برخی از جاذبه‌های تاریخی و باستانی در استان اصفهان و میل به مسافرت گردشگران این مناطق از جاذبه‌های طبیعی شهرستان خوانسار	O4
۰.۰۳	۴	۰.۱۲	تجدید حیات هنرهای سنتی، جشن‌ها و آداب و رسوم و حفاظت از الگوهای فرهنگی، موسیقی محلی و پوشاک بومی در سطح ملی و منطقه‌ای	O5
۰.۰۲	۳	0.06	ارتقاء فرهنگی و تبدلات اجتماعی میان گردشگران منطقه‌ای و ملی	O6
۰.۰۶	۴	۰.۲۴	طرح‌ها و پروژه‌های مرتبط با شناسایی، حفاظت از گونه‌های نادر گیاهی و جانوری توسط سازمان حفاظت محیط زیست در سطح ملی و منطقه‌ای	O7
۰.۰۵	۳	۰.۱۵	رویکرد مناسب مسئولان استانی به فعالیتهای گردشگری پایدار و ارائه تسهیلات و امکان مشارکت استان در بازار گردشگری منطقه‌ای و ملی	O8
۰.۰۷	۳	۰.۲۱	توسعه گردشگری روستایی در سطح ملی و امکان بهره‌گیری از توسعه مذکور در رونق بازار گردشگری استان اصفهان	O9
۰.۰۶	۳	۰.۱۸	حمایت جهانی نهادها و سازمانهای بین‌المللی از توسعه جهانگردی پایدار	O10
Σ O				
1.57				
۰.۰۶	3	0.18	عدم آموزش برای بهره‌برداری مناسب از منابع محیط زیست در توسعه گردشگری استان	T1
0.05	۳	۰.۱۸	عدم جذب سرمایه گذاران ملی و بین‌المللی	T2
0.06	۳	۰.۱۵	عدم تبلیغات و اطلاع رسانی در مورد اماکن تاریخی و اهمیت آن در سطح ملی	T3
۰.۰۶	۳	۰.۱۸	عدم فعالیت مناسب آژانسها و مراکز برگزاری تور در سطح استان اصفهان	T4
۰.۰۴	۳	۰.۱۲	پوشش ناکافی و کیفیت نازل ارائه خدمات رستورانهای بین راهی استان اصفهان	T5
۰.۰۳	۳	۰.۰۹	نبود برنامه معین بازاریابی گردشگری پایدار در استان اصفهان	T6
۰.۰۵	۳	۰.۱۵	عدم اطلاع‌رسانی بهنگام و گسترده استانی در زمینه جاذبه‌ها و امکانات سفر به خوانسار	T7
۰.۰۴	۴	۰.۱۶	کمبود و یا نبود ثبات در تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌های استانی	T8
۰.۰۴	۳	۰.۱۲	نابرابری توزیع گردشگر در سطح کشور توسط تورگردانان	T9
۰.۰۵	۳	۰.۱۵	وجود قوانین و مقررات ناهماهنگ در توسعه و راه‌اندازی فعالیتهای گردشگری پایدار	T10
Σ T				
1.42				

فرصت‌ها (Opportunities)

تهدیدها (Threats)

Source: Research finding

پس از تهیه ماتریس عوامل داخلی و خارجی توسط کارشناسان، مقایسه زوجی بر اساس اولویتها بین نقاط قوت با فرصتها جهت تعیین استراتژی SO و نقاط قوت با تهدیدها جهت تعیین استراتژی ST، همچنین نقاط ضعف با فرصتها جهت تعیین استراتژی WO و نقاط ضعف با تهدیدها برای تعیین استراتژی WT انجام و ماتریس نهایی SWOT از این مقایسه استخراج می‌شود.

جدول شماره (۳) پروفایل SWOT

	Strength نقاط قوت	weakness نقاط ضعف
فرصتها Opportunity	استراتژی SO	استراتژی WO
تهدیدها Threats	استراتژی ST	استراتژی WT

(Shojaian, 2015: 40)

استراتژی‌های حاصل از این ماتریس به قرار زیر می‌باشند:

استراتژی SO (تهاجمی): با بهره‌گیری از نقاط قوت، فرصتها را به حداکثر برسانند. با استفاده از این استراتژی برنامه‌ریزان از طریق نقاط قوت می‌کوشند از فرصتها حداکثر بهره‌برداری را بنمایند و با بهره‌گیری از نقاط قوت، فرصتها را به حداکثر برسانند. راهبردهای پیشنهادی این استراتژی‌ها عبارتند از:

SO1 - استفاده از شرایط آب و هوایی، منابع طبیعی و فرهنگی برای توسعه فعالیت‌های طبیعت گردی پایدار و جذب گردشگران استان.

SO2 - مشارکت بخش خصوصی جهت همکاری و سرمایه گذاری در فعالیت‌های گردشگری با وجود جاذبه‌های در منطقه.

SO3 - توسعه بازار گردشگری طبیعی در منطقه خوانسار در اثر پیش بینی مشارکت استان در بازار گردشگری منطقه.

SO4 - استفاده از امکانات دهیاری، شورای اسلامی روستاهای و بنیاد مسکن برای توسعه گردشگری پایدار در روستاها.

استراتژی WO (محافظه‌کارانه): هدف این استراتژی این است که با بهره‌برداری از فرصت‌های موجود در محیط داخلی بکوشند تا نقاط ضعف را بهبود بخشند، چون در حالت کلی منطقه به دلیل داشتن ضعف داخلی نمی‌تواند از فرصت‌های به دست آمده بهره‌برداری نماید، لذا لازم است راهبردهایی به کار رود که با از بین بردن نقاط ضعف از فرصتها استفاده مناسب گردد. راهبرد پیشنهادی در این استراتژی‌ها عبارتند از:

WO1 - ارائه فعالیت‌های گردشگری در فصول گرم و سرد سال.

WO2 - ایجاد زمینه برای استفاده از طبیعت زیبای منطقه برای گذاران اوقات فراغت در سطح ملی و منطقه‌ای.

WO3 - تقویت زیرساختهای مناسب منطقه برای سرمایه گذاری در بخش گردشگری.

WO4 - پشتیبانی از برنامه های سازمان‌های مرتبط برای توسعه فعالیت‌های گردشگری پایدار.

استراتژی ST (رقابتی): برنامه‌ریزان و مجریان با تدوین و اجرای این استراتژی و راهبرد می‌کوشند با استفاده از نقاط قوت، اثرات ناشی از تهدیدات موجود را کاهش داده و یا آنها را از بین ببرند. راهبردهای پیشنهادی این استراتژی‌ها عبارتند از:

ST 1 - برنامه‌ریزی فعالیت‌های گردشگری در فصول گرم و سرد سال.

ST 2 - استفاده از خدمات زیربنایی موجود در ایجاد سایت‌های گردشگری.

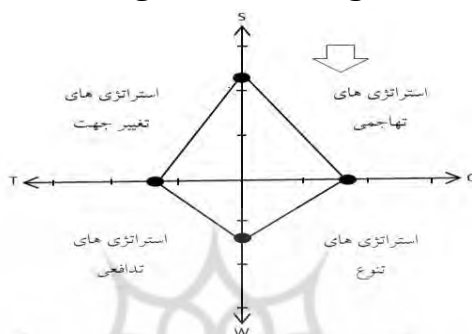
ST 3 - برنامه‌ریزی برای بازاریابی گردشگری در استان اصفهان توسط اداره کل میراث فرهنگی استان.

ST 4 - جلب نظر مسئولین برای توسعه فعالیت‌های گردشگری در روستا از طریق دهیاری و شورای روستا.

استراتژی WT (تدافعی): برنامه‌ریزان زمانی این استراتژی را به کار می‌گیرند که حالت تدافعی دارند و هدف از این استراتژی کم کردن نقاط ضعف و پرهیز از تهدیدات ناشی از محیط خارجی است در واقع در چنین وضعیتی، برنامه‌ریزان می‌کوشند

برای حفظ بقای منطقه از فعالیتهای توسعه‌ای بکاهند و یا سرانجام از توسعه ناهمگون با فعالیتهای گردشگری خودداری نمایند، راهبردهای پیشنهادی این استراتژی‌ها عبارتند از:

- WT 1- ایجاد زمینه برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در فعالیتهای گردشگری منطقه با تقویت زیرساخت‌ها.
 - WT 2- فرهنگ سازی برای پذیرش جامعه میزبان از گردشگران از طریق آموزش متولیان گردشگری در روستا.
 - WT 3- استفاده از امکانات ستاد بحران برای تعدیل آثار خشکسالی و سیل در منطقه خوانسار.
 - WT 4- فعال شدن استان در بازارهای گردشگری در سطح ملی و بین‌المللی
- با توجه به تعیین وضعیت کلی راهبردهای منطقه بوسیله ضرب نهایی هر بخش سوات ($\sum S=2.27, \sum W=1.44$)
 $(\sum O=1.57, \sum T=1.42)$ قسمتی که بیشترین سطح را نشان می‌دهد وضع راهبردی منطقه است. نمودار شماره (۱)

نمودار شماره (۱) ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام استراتژیک با اعمال ضرایب هر یک

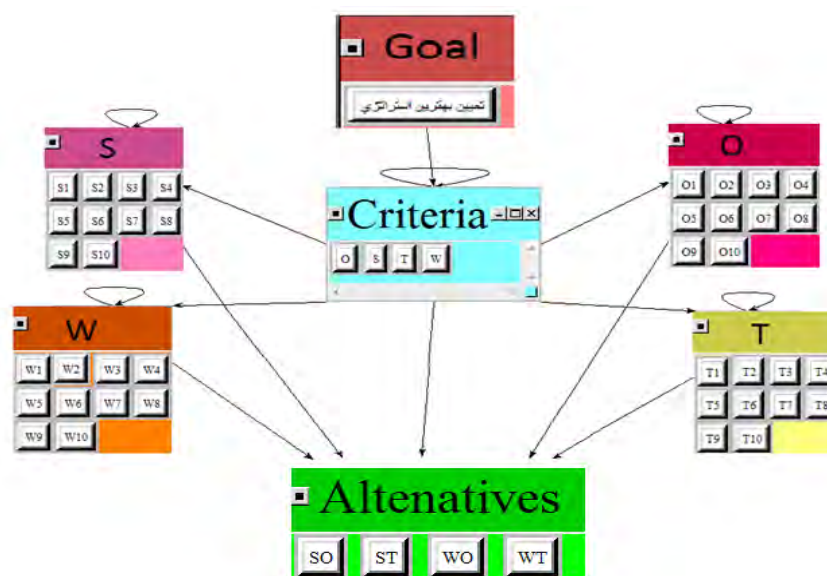
Source: Research finding

بر طبق نتیجه حاصل، راهبردهای شهرستان خوانسار به راهبردهای تهاجمی نزدیکتر است و بر این اساس باید از نقاط قوت و فرصت بیشترین استفاده را برده و در مسیر این راهبرد پیش رفت. آنالیز SWOT، ابزار تحلیل برای تعیین اهمیت نسبی عوامل فراهم نمی‌کند و عموماً توانایی ارزیابی تناسب آلترناتیوهای تصمیم‌گیری بر اساس این عوامل را ندارد. بر این اساس جهت ارزیابی آلترناتیوها بر اساس روش تحلیل شبکه‌ای ANP^۱ در آنالیز SWOT استفاده شده است. در ساخت چنین مدلی تدوین اهداف، معیارها، زیرمعیارها و گزینه‌ها (عناصر نامیده می‌شوند) که با یکدیگر در خوشه‌هایی جمع شده‌اند و تعیین ارتباط بین آنها باید مد نظر قرار بگیرد. (Kalantari 2013, 228)

بنابراین ANP متشکل از سلسله مراتب کنترلی و ارتباط شبکه‌ای است. سلسله مراتب کنترلی ارتباط هدف، معیار و زیر معیار را شامل می‌شود و ارتباط شبکه‌ای وابستگی میان عناصر و خوشه‌ها را شامل می‌شود. تأثیر عناصر بر عناصر دیگر در یک شبکه توسط یک سوپر ماتریس در نظر گرفته می‌شود (Shojaian, 2015: 96-97).

هدف با توجه به لیست عوامل داخلی و خارجی به مقایسه دو به دو عوامل و تعیین وزن و امتیاز نهایی هر یک از فاکتورهای سوات به وسیله نظرخواهی کارشناسان امر می‌نماییم و در محیط نرم افزار Super Decision ساختار شبکه‌ای با هدف تعیین اولویت‌بندی و اتخاذ بهترین استراتژی‌ها اقدام شد. که نتایج آن در شکل ذیل قابل مشاهده است. وزن نسبی هر یک از زیر معیارها از طریق مقدار ویژه، اوزان نهایی هر معیار تعیین گردید.

¹ Analytical network process

شکل شماره (۴) ساختار شبکه‌ای (ANP-SWOT)

Source: Research finding

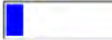
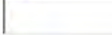
جدول شماره (۴) امتیاز نهایی معیارها و زیر معیارها اتخاذی مدل ترکیبی ANP-SWOT

Limiting	Normalized BY Cluster	زیر معیار	معیار	Limiting	Normalized BY Cluster	زیر معیار	معیار
۰.۰۱۲۰۹۲	۰.۱۲۱۵۳	T1	تهدیدات	۰.۰۴۶۵۳۴	۰.۲۶۰۳۳	S1	نقاط قوت
۰.۰۱۱۱۹۷	۰.۱۱۲۵۴	T2		۰.۰۳۵۴۳۵	۰.۱۹۸۲۴	S2	
۰.۰۱۰۵۸۲	۰.۱۰۶۳۵	T3		۰.۰۲۶۵۰۴	۰.۱۴۸۲۸	S3	
۰.۰۱۰۲۲۳	۰.۱۰۲۷۵	T4		۰.۰۲۰۵۳۰	۰.۱۱۴۸۵	S4	
۰.۰۰۹۸۷۱	۰.۰۹۹۲۱	T5		۰.۰۱۵۱۴۳	۰.۰۸۴۷۲	S5	
۰.۰۰۹۳۶۳	۰.۰۹۴۱۰	T6		۰.۰۱۰۸۵۶	۰.۰۶۰۷۳	S6	
۰.۰۰۹۲۴۸	۰.۰۹۲۹۵	T7		۰.۰۰۸۳۱۴	۰.۰۴۶۵۱	S7	
۰.۰۰۹۰۳۱	۰.۰۹۰۷۷	T8		۰.۰۰۶۴۰۵	۰.۰۳۵۸۳	S8	
۰.۰۰۸۹۹۳	۰.۰۹۰۳۸	T9		۰.۰۰۴۸۴۹	۰.۰۲۷۱۳	S9	
۰.۰۰۸۸۹۷	۰.۰۸۹۴۲	T10		۰.۰۰۴۱۷۸	۰.۰۲۳۳۷	S10	
۰.۱		T	ارزش نهایی	۰.۱۸		S	ارزش نهایی
۰.۰۲۸۷۳۳	۰.۲۶۰۴۸	O1	فرصت‌ها	۰.۰۱۰۹۵۶	۰.۰۹۸۳۰	W1	نقاط ضعف
۰.۰۲۱۴۶۰	۰.۱۹۴۵۵	O2		۰.۰۱۰۹۹۳	۰.۰۹۸۶۴	W2	
۰.۰۱۶۰۳۲	۰.۱۴۵۳۴	O3		۰.۰۱۱۰۹۱	۰.۰۹۹۵۱	W3	
۰.۰۱۲۳۶۴	۰.۱۱۲۰۹	O4		۰.۰۱۱۰۴۱	۰.۰۹۹۰۷	W4	
۰.۰۰۹۹۵۴	۰.۰۹۰۲۴	O5		۰.۰۱۱۳۹۵	۰.۱۰۲۲۴	W5	
۰.۰۰۷۲۹۵	۰.۰۶۶۱۳	O6		۰.۰۱۱۱۲۶	۰.۰۹۹۸۳	W6	
۰.۰۰۵۴۴۲	۰.۰۴۹۳۴	O7		۰.۰۱۱۱۳۳	۰.۰۹۹۸۹	W7	
۰.۰۰۳۶۸۳	۰.۰۳۳۳۹	O8		۰.۰۱۱۳۴۱	۰.۱۰۱۷۶	W8	
۰.۰۰۳۰۸۲	۰.۰۲۷۹۴	O9		۰.۰۱۱۲۲۸	۰.۱۰۰۷۴	W9	
۰.۰۰۲۲۶۱	۰.۰۲۰۵۰	O10		۰.۰۱۱۱۲۷	۰.۱۰۰۰۲	W10	
۰.۱۱		O	ارزش نهایی	۰.۱۱		W	ارزش نهایی

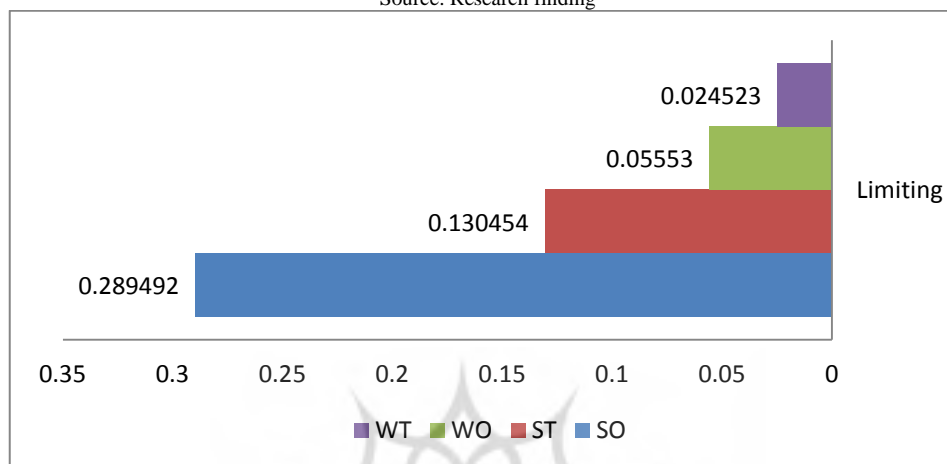
Source: Research finding

با توجه به کلیه محاسبات مربوط در این مرحله و تعیین اوزان نهایی کلیه عوامل در چهار سطوح ساختار تحقیق و نیز میزان تأثیرگذاری هریک از معیارها و زیر معیارها در استراتژی‌های چهار گانه بوسیله نرم افزار Super Decision محاسبه نشد.

جدول شماره (۵) امتیاز نهایی استراتژیها

Graphic	Alternatives	Total	Normal	Ideal	Ranking
	SO	0.2895	0.5790	1.0000	1
	ST	0.1305	0.2609	0.4506	2
	WO	0.0555	0.1111	0.1918	3
	WT	0.0245	0.0490	0.0847	4

Source: Research finding

نمودار شماره (۲) نتایج استراتژیها

Source: Research finding

با بررسی نتایج محاسبات مربوط به اوزان هریک از استراتژیها مشخص گردید که استراتژی SO با ارزش 0.29 به عنوان استراتژی و به ترتیب استراتژی ST با ارزش ۰.۱۳۰، استراتژی WO با ارزش 0.06 و استراتژی با ارزش 0.02 WT به لحاظ اهمیت وزنی و جهت تصمیم گیری اجرای این استراتژیها در رتبههای بعدی قرار دارند.

نتیجه گیری و پیشنهادات

زمانیکه گردشگری با هدف دیدن و بهره‌مند شدن از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی روستا انجام می‌گیرد، می‌تواند به عنوان یک ابزاری برای توسعه روستایی مورد استفاده قرار بگیرد. به شرط اینکه از روی برنامه‌ریزی و مشارکت مردم و مدنظر قرار دادن اثرات مثبت و منفی آن و در نظر گرفتن جوانب دیگر کار باشد. یکی از راهکارهای اساسی برای توسعه مناطق روستایی توجه به اکوتوریسم است تا محیط‌های روستایی را انزوا و مهاجرت خارج نموده و توسعه متوازن را بوجود آورد. استفاده بهینه از منابع و ظرفیتهای اکوتوریسم موجود از گامهای اساسی توسعه پایدار روستایی است و ضرورت اصلی جهت نیل به توسعه پایدار، شناخت توانمندیهای موجود و تدوین سیاستهای صحیح و برنامه ریزیهای اصولی جهت بالفعل نمودن توانمندیها و پتانسیلها می‌باشد. به دلیل نبود زیرساختهای گردشگری در نواحی روستایی، یکی از مهمترین عوامل رشد و پیشرفت این نواحی، بهره‌گیری از اکوتوریسم است. بنابراین می‌توان با شناسایی جاذبه‌های اکوتوریستی و تحلیل پهنه‌های مناسب اکوتوریسم می‌تواند در بهبود وضعیت اقتصادی، سطح اشتغال و افزایش درآمد و در نهایت توسعه پایدار روستایی این مناطق کمک شایانی نماید. بدین منظور از مدل ترکیبی SWOT-ANP برای ارزیابی استراتژیها با استفاده از عامل‌های انتخابی و انتخاب استراتژی برتر استفاده شده است. دلیل استفاده از مدل ANP، ضعف مدل سوات است که نمی‌تواند به طور

جامع فرایند تصمیم‌گیری استراتژیک برتر را ارزیابی کند. ترکیب مدل تحلیل شبکه‌ای با مدل تحلیلی استراتژی سوات و اولویت‌دهی دقیق و قابل اعتماد به عوامل داخلی و خارجی ماتریس سوات می‌تواند نتایج قابل قبول و واقعی را از مسائل مرتبط ارائه نماید. در این رویکرد ترکیبی ابتدا چهارچوب اصلی عوامل تصمیم‌گیری و تحلیل و ارزیابی فاکتورهای داخلی و خارجی مؤثر در تصمیم‌گیری در قالب مدل سوات، تجزیه و تحلیل شده سپس نتایج حاصل وارد مدل تحلیل شبکه‌ای می‌گردد تا به تحلیل نتایج حاصل از مدل سوات و برقراری روابط متقابل بین عناصر، استراتژی‌های نهایی را با توجه به کلیه عوامل معیارها و زیر معیارها و آلترناتیوهای مسئله جهت استفاده متخصصان امر ارائه نماید.

بدین ترتیب با تهیه ماتریس سوات متشکل از ۴۰ زیر عامل و ۴ استراتژی و با استفاده از مدل ANP به ارزیابی استراتژی‌ها پرداخته شد. بر اساس نتایج این ارزیابی استراتژی SO با امتیاز وزنی ۰.۲۹۰ به عنوان استراتژی انتخاب شد. ضمن اینکه استراتژی ST با امتیاز وزنی ۰.۱۳۰ به عنوان استراتژی آلترناتیو و مکمل برای استراتژی برتر انتخاب شده است. انتخاب استراتژی برتر و مکمل به این معنی نیست که دو استراتژی دیگر نمی‌توانند در توسعه پایدار روستایی تأثیر داشته باشند. بلکه معنی آن این است که قابلیت‌ها در شرایط فعلی در این دو استراتژی بیشتر بوده و باید آنها را تقویت کرد. نتایج بررسی‌ها و تحلیل‌ها نشان می‌دهد که شهرستان خوانسار در هر ۴ استراتژی دارای قابلیت‌های خوبی هست چرا که امتیاز وزنی نسبی میان استراتژی‌ها به صورت خوبی توزیع شده است. به طور کلی می‌توان گفت به رغم مشکلات و تنگناهای مختلف طبیعی و انسانی نظیر سیل، نبود مراکز اقامتی و کمبود سرمایه‌گذاریها در بخش توریسم، ضعف و بی‌ثباتی در مدیریت، کمبود امکانات و تجهیزات دسترسی مطلوب به بعضی از جاذبه‌های مناطق روستایی و عدم تطابق فرهنگی جوامع محلی با گردشگران با توجه وجود قابلیت‌ها و پتانسیل‌های مناسب اکوتوریسم و دارا بودن اشکال متنوع اکوتوریسم، موقعیت مناسب ارتباطی، مناسب بودن برای فعالیتهای اکوتوریستی زمستانی، داشتن زمینه‌های مناسب گردشگری علمی با توجه به پوشش گیاهی و جانوری متنوع و منحصر به فرد، استعداد و قابلیت در توسعه اکوتوریسم را دارد و می‌تواند از منابع مهم اکوتوریسمی کشور باشد تا بتوان با ایجاد اشتغال مردم بومی و درآمد زایی با حفظ منابع طبیعی و فرهنگی روستایی گامی در جهت توسعه پایدار برداشت. در راستای تحقق هر چه سریعتر اهداف توسعه اکوتوریسم در شهرستان خوانسار پیشنهاداتی ارائه می‌گردد:

- شروع فعالیتهای اصولی در زمینه گردشگری در مناطق روستایی و تدوین برنامه جامع اکوتوریسم برای شهرستان خوانسار و اولویت‌بندی جاذبه‌های اکوتوریستی روستایی شهرستان.
- معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان خوانسار از جمله ارتفاعات، منابع آبی و برگزاری تورهای کوه‌نوردی، غار نوردی، پاراگلایدر و آفریود.
- تأسیس اکوکمپ (اکولوژها) و سایتهای گردشگری بومی در نواحی روستایی شهرستان خوانسار.
- شناساندن تاریخ و فرهنگ مردم بومی و جاذبه‌های تاریخی شهرستان خوانسار با توجه به قدمت طولانی تاریخی و غنای فرهنگی این منطقه به هموطنان در سایر نقاط.

- آشنا نمودن مردم روستاهای شهرستان خوانسار با اکوتوریسم و راه‌های کسب درآمد و اشتغال‌زایی براساس این صنعت و ایجاد انگیزه در حفظ منابع طبیعی و تاریخی منطقه.

References

- Ardakani, Mohammad Reza. (2012). Ecology, [in Persian], University of Tehran Publications.
- Aronsson, Lars. (۲۰۰۴). Sustainable Tourism system, Example of Sustainable Rural Tourism in Sweden", In B. Bramwell and B. Lane (Eds.), Rural Tourism and Sustainable Rural Development, Clevedon, Channel, View Publications.
- Assayesh, Hossein and Alireza Stelaji. Principles and methodologies for area (planning models methods and techniques), [in Persian], Namai danesh Publications.
- Azkiya, Mostafa. (2008). Introduction to Rural Sociology, [in Persian], Tehran: Etelaat Publications.
- Cooper, Chris and others. (2001). Principles of Tourism. [in Persian] Translated by Akbar Ghamkhar. Faramad Publications.
- Eftekhari, Rukn aldin and other. (2011). The Foundations of the Theory of Territorial Planning in Rural Areas, [in Persian], Tehran: Bonyadmaskan Publications.
- Ehsani Afsane. (2016). A Road to Sustainable Tourism, [in Persian], Tehran: Mahkameh Publications.
- George, E. Wanda. And others. 2012. Rural Tourism Development (Localism and Cultural Change), [in Persian], Translators M. R. Rezvani. Tehran: Mahkame Publications.
- Gody and Heather Wiles. (2008). Human and environmental changes, [in Persian], Tehran: Mehr Publications.
- Kazemi, Mahdi. (2008). Tourism Management, [in Persian], Tehran: Samt Publications.
- Kalantari, Khalil. (2012). Spatial Planning and Land Reconciliation, [in Persian], Tehran: Tarh and Manzar Consultant Engineers Publications.
- Kalantari, Khalil. (2013). Quantitative Models in Planning (Regional, Urban and Rural), [in Persian], Tehran: Tarh and Manzar Consultant Engineers Publications.
- Mirmohammadi, Hamid Reza. (1993). Geography of Khansar, Volume 1, [in Persian], Astan Quds Razavi. Publications.
- Mirmohammadi, Hamid Reza. (1999). Geography of Khansar, Volume 2, [in Persian], Secretary of Congress of Agha Hossein Khansari Publications.
- Majnounian, Henrik. (2000). Global Strategies and Treaties for the Conservation of Nature and Living Resources Vol I, [in Persian], Tehran: Department Environment Publications.
- Papoli Yazdi, Mohammad Hossein. and Mohammad Amir Ebrahimi. (2008). Rural Development Theories, [in Persian], Tehran, Shabak.
- Papoli Yazdi, Mohammad Hossein. Mehdi Saghai. (2008). Movement of Nature and Concepts, [in Persian], Tehran: Samt Publications.
- Ranjbaran, Bahram and Mohammad Zahedi (۲۰۰۷). An introduction to tourism, [in Persian], Chahar bagh Publications.
- Saghaee, Mehdi. and Mohammad Bagher Masoodi. (2014). Natural ecosystems and ecotourism with emphasis on Iran, [in Persian], Tehran: Mahkameh Publications.
- Shojaian, Ali and others. (2015). Decision-Making models in Geographic Sciences, [in Persian], Tehran: National Geography Organization of Iran Publications.
- Yakhkeshi, Ali. (2008). Renewable Resources and Sustainable Development, [in Persian], Tehran: Department Environment Publications.
- Weaver, David. (2008). Ecotourism. WILEY Publications.
- Weaver, David & Laura Lawton. (2006). Tourism Management. WILEY Publications.
- Warrwn, Michael and Kristin Cashman. Indigenous Knowledge For Sustainable Agriculture and Rural Development (iied). Gatekeeper Series No. 10. www.iied.org.
- [https:// www.amar.org.ir](https://www.amar.org.ir)
- [https:// www.ensani.ir](https://www.ensani.ir)
- [https:// www.esfahanmet.ir](https://www.esfahanmet.ir)
- [https:// www.cheshmehsar.ir](https://www.cheshmehsar.ir)
- [https:// www.isfahancht.ir](https://www.isfahancht.ir)
- [https:// www.ordup.com](https://www.ordup.com)